

Ціннісна комунікація як умова консолідації української нації

Андрій Костирев,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри країнознавства
Чернігівської філії
Київського славистичного університету

Автор досліджує можливості, зміст та інструменти міжцивілізаційної комунікації як необхідної умови консолідації української нації. На підставі соціологічних даних аналізуються геополітичні, етнокультурні та релігійні орієнтації населення України, цінності, які можуть стати змістом комунікації як процесу взаємної інтерпретації повідомлень у різних регіонах країни з метою зрозуміти їх когнітивний зміст. Показано, що тільки ціннісно орієнтована комунікація може забезпечити консенсус між субетносами. Звертається увага на особливу роль інститутів громадянського суспільства, зокрема соціально-відповідальних мас-медіа, у процесі здійснення такої комунікації та забезпеченні постійного зворотного зв'язку в політичній системі.

Відомо, що нагальним завданням внутрішньої політики України є досягнення суспільної злагоди. Саме проблема забезпечення національної єдності та соборності української держави постає на першому місці у Стратегії національної безпеки України. В документі зазначається, що вирішення цієї проблеми ускладнюється внаслідок ціннісно-світоглядного розшарування українського суспільства, яке обумовлюється культурно-історичними особливостями окремих регіонів і поглиблюється внаслідок спекуляцій на цій проблематиці певних внутрішньо- і зовнішньополітичних сил. Досягнення національної єдності та консолідації суспільства шляхом подолання як об'єктивних, так і штучних суперечностей соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, міжрегіонального та регіонального характеру визнається найважливішим стратегічним пріоритетом політики національної безпеки [1].

Україна розташована не тільки на порубіжжі між західною і

православно-слов'янською (або, за іншими визначеннями, євразійською) цивілізаціями – вона сама поділена на дві частини, одна з яких „простягає руку” Європі, а інша – Росії. За теорією С. Хантінгтона стосовно зіткнення цивілізацій, Україна – це „розколота країна”, частини якої належать до двох різних цивілізацій. На його думку, Україна розділена на уніатський націоналістичний україномовний захід і православний російськомовний схід [2, с. 243 - 244]. Український вчений В. Андрущенко теж наголошує на порубіжному становищі України. „Геополітичне положення України на межі двох великих цивілізаційних просторів – європейського і євразійського було й є одним із визначальних факторів її історичної та політичної долі, – пише він. – Розщеплення національної ментальності та, як наслідок цього, складність формування когерентної системи геополітичних пріоритетів, національних інтересів, єдиної національної стратегії чималою мірою зумовили невдачу спроб побудови національної державності України в XVII і на початку XX століть, сучасні труднощі становлення України як європейської держави... Історично вона стоїть на межі взаємодії європейської і азійської цивілізації, поєднує в собі їхні суперечливі амбіції і делегує їх одне одному, але не інакше, як в трансформованому власною ментальністю і культурою вигляді” [3]. Українські науковці Ф. Рудич і О. Дергачов схильні розглядати Україну як державу бірегіональну. На думку Ф. Рудича, специфіка геополітичних координат України полягає в її належності одночасно до двох регіонів – Європи та Євразії, причому в обох їй належить периферійне положення [4].

Соціологічні дослідження свідчать, що цивілізаційні відмінності найрельєфніше проявляються в геополітичних, етнокультурних та релігійних орієнтаціях. У західних областях більше розвинута психологія індивідуального господарювання і підприємництва, більш поширені західноєвропейські політичні й культурні орієнтації, підкріплені сімейно-родинними зв'язками. Оскільки ця частина України тривалий час входила до складу інших держав, то внаслідок прагнення етносу до самозбереження серед українців історично склалися міцні традиції на національно-культурному ґрунті.

Центральна і північно-східна Україна історично є основним регіоном розселення українського етносу, який тут найменш „розбавлений” інонаціональними елементами. У цьому регіоні існують давні й широкі економічні, культурні та сімейно-родинні зв'язки з Росією і Білоруссю. Особливою етнонаціональною специфікою відзначається південно-східний регіон, а також Крим. Поряд з українцями там проживає значний відсоток росіян і представників південних народів. Населення переважно російськомовне з традиційною історичною, економічною, культурною та сімейно-родинною орієнтацією на Росію [5].

За даними Київського міжнародного інституту соціології (КМІС),

зафіксований за вільною самоідентифікацією етнічний склад українського суспільства має таку структуру: 62 % - моноетнічні українці, 23 % - біетнічні росіяно-українці, 10 % - моноетнічні росіяни, 5 % - люди інших етнічних груп [6]. За даними соціологічних досліджень Центру ім. О. Разумкова, рідною вважають українську мову 52 % громадян, російську – 31 %, обидві мови є рідними для 16 % населення [7]. Що стосується релігійних відмінностей, на які багато дослідників, услід за С. Хантінгтоном, вказують як на першопричину цивілізаційних відмінностей, то, за даними соціологічних досліджень, 2005 року 72,2 % населення країни відносили себе до православних, 6,7 % - до греко-католиків, 2,7 % - до католиків, 1,1 % - до протестантів, 0,6 % - до мусульман, 0,1 % - до іудеїв, а 14,8 % заявили про свою нерелігійність [8]. Порівняння з іншими країнами, в тому числі з європейськими, свідчить, що релігійні відмінності населення України зовсім не є критичними. До того ж, як вказує С. Переслегін, розбіжності між католицизмом і православ'ям носять переважно догматичний характер [9].

Певною проблемою є те, що розподіл населення за релігійним та етнічним складом має регіональну диференціацію. Втім, межі цих регіонів не збігаються настільки, щоб можна було вести мову про чітке етнічно-релігійне розмежування як основу міжцивілізаційного розколу. За даними Державного департаменту у справах релігії, на 1 січня 2005 року [8] за кількістю християнських громад, єпархій, дієцезій та монастирів греко- та римо-католики переважають тільки у Львівській (65,6 %), Івано-Франківській (60,4 %), Тернопільській (58,1 %) областях, у Закарпатті вони мають значний вплив (43,4 %), у Житомирській, Хмельницькій, Вінницькій областях кількість греко- та римо-католицьких громад зменшується відповідно до 15,4 %, 13,1 % та 11 %. А у таких західних областях, як Волинська і Рівненська частка католицьких приходів складає лише 4,7 % і 2 % відповідно, що менше, ніж, скажімо, у Донецькій (5,9 %), Одеській (5,4 %), Харківській (5,2 %) і Херсонській (5,2 %) областях. Найменше католиків у переважно україномовних центральних і північно-східних областях – Кіровоградській (0,7 %), Черкаській і Чернігівській (1 %), Сумській (1,4 %), Дніпропетровській (1,7 %), Полтавській (2 %) та в переважно російськомовній Луганській (0,8 %).

Оскільки регіони значно менше відрізняються за своїм етнічним складом, ніж за мовним, то стає очевидним політичне значення лінгво-етнічної гетерогенності наших громадян. У північно-західній частині моноетнічні українці складають 83 %, 11 % - біетнічні росіяно-українці і лише 3 % - моноетнічні росіяни. А у південно-східній частині моноетнічні українці складають лише 34 % проти 60 % біетнічних росіяно-українців та моноетнічних росіян з яких 41 % - біетнічні росіяно-українці [6]. Президент КМІС В. Хмелько вказує, що при аналізі відповідних даних з'ясувалося, що саме з лінгво-етнічним складом регіонів тісно пов'язані

електоральні вподобання на президентських та парламентських виборах, а також такі національно-політичні орієнтації, як ставлення до статусу російської мови в Україні та її відносини з Росією і Заходом. Так, північно-західна частина більше схильна до Євросоюзу, ніж до союзу Росії і Білорусі (43 % проти 39 %), а південно-східна частина навпаки – значно менше схильна до Євросоюзу, ніж до союзу Росії і Білорусі (21 % проти 70 %) [6].

За даними Центру ім. О. Разумкова, якщо на Заході України 40 % опитаних відчують себе європейцями, то на Сході – лише 18 %, в Центрі – 25 %, на Півдні – 30 %. Жителі Заходу вважають однаково близькими собі як жителів Польщі, так і Донбасу (але жителі Івано-Франківської, Закарпатської, Чернівецької областей вважають більш близькими, відповідно, поляків, угорців, молдаван і румунів, ніж жителів Донбасу). А ось жителі Центру, Сходу та Півдня вважають ближчими до себе жителів Росії, ніж Буковини, Галичини та Закарпаття (при цьому для жителів Донецької і Луганської областей, Криму і Севастополя жителі Росії ближчі, ніж жителі усіх інших регіонів України; луганці роблять виняток лише для донецчан, а севастопольці – для кримчан). Для жителів Заходу „Україна – єдиний нащадок історії та культури Київської Русі” (відносна більшість, 46 %). Для решти – „Історія України – невід’ємна частина історії великого східнослов’янського народу, так само, як історія Росії і Білорусі” (Схід – 54 %, Центр – 42 %, Південь – 60 %). Для жителів Заходу війна проти фашизму – Друга світова (41 %), для решти – Велика вітчизняна (Схід і Південь – 64 %, Центр – 59 %) [7].

За підсумками соціологічного опитування, проведеного ГФК – Українські опитування та дослідження ринку (ЮСМ), п’ятірка країн, яких жителі Західної України вважають дружніми, має такий вигляд: Польща – 61,6 %, Грузія – 47,2 %, США – 39,7 %, Росія – 19,7 %, Німеччина – 19,3 %, тоді як у східному регіоні дружніми вважали Росію – 81,0 %, Білорусь – 47,3 %, Польщу – 31,4 %, Німеччину – 20,9 %, Молдову – 18,2 %. На Заході України більше половини опитаних (54,9 %) назвали Росію ворожою країною, а на Сході більше третини опитаних небезпечною державою вважають США [10].

Постає питання: а чи можна, враховуючи такі відмінності, вважати, що населення України складає єдину націю? За твердженням спеціальної комісії Британської академії наук, основними характерними рисами нації є: 1) підпорядкування всіх її членів єдиному уряду; 2) проживання на одній території; 3) спільна мова, література, звичаї; 4) спільне походження та історія; 5) окремий національний характер; 6) спільна релігія; 7) спільні інтереси; 8) спільні почуття або воля, яка має бути специфічно „національною” за своїм характером; 9) шанобливі стосунки між людьми, котрі належать до однієї нації; 10) відданість єдиному цілому; 11) почуття гордості щодо досягнень та смутку щодо невдач національної політики; 12) зневага або ворожість до інших національностей [11]. Аналіз свідчить,

що не більше половини вказаних ознак чітко притаманні народів України.

Але фахівці звертають увагу і на наявність такої важливої ознаки нації, як самоідентифікація: „Належність до нації в більшості членів суспільства виявляється в почутті колективної, громадської ідентичності” [12]. С. Хантінгтон про самоідентифікацію як серцевинну ознаку цивілізації пише: „Протягом усієї історії цивілізація становила для людей найвищий рівень ідентифікації. Цивілізація є найвищою культурною цілісністю. Цивілізації – це найбільші „ми”, всередині яких кожен відчуває себе в культурному плані як вдома та відрізняє себе від усієї решти „вони” [2, с. 36].

Самоідентифікація громадян України свідчить, що, незважаючи на мовні, історичні, регіональні відмінності, безумовно існує те, що нас об'єднує. Своєю батьківщиною вважають Україну 93 % опитаних, тобто абсолютна більшість (з невеликими варіаціями від 98 % на Заході до 82 % на Півдні). Патріотами вважають себе 75 % опитаних (на Заході – 88 %, на Сході – 64 %). Більшість громадян (56 %) відносить себе до української культури (серед них 20 % – російськомовні), тоді як до загальноєвропейської культури віднесли себе 7 %, до російської культурної традиції – 11 %, до радянської – 16 % (з них кожен четвертий – україномовний) [7].

Що ж стосується розподілу геополітичних орієнтацій в обох частинах країни, то вони втрачають свою протилежність, коли пропонується зробити вибір між політикою однакових відносин з Євросоюзом і Росією, з одного боку, та приєднанням до Євросоюзу – з іншого. Прихильники однакових відносин з Євросоюзом та Росією переважають і там, і там (у північно-західній частині – 51 % проти 27 %, а у південно-східній – 74 % проти 4 %). Найменші розбіжності між двома частинами України з чутливих національно-політичних питань спостерігаються у ставленні до НАТО. Опитування КМІС показують, що прихильників вступу до НАТО в обох частинах країни менше, ніж противників: у північно-західній частині – 23 % проти 39 %, а у південно-східній – 7 % проти 77 %. Практично однакову підтримку в обох частинах країни (57 % і 58 %) отримує позиція дружнього нейтралітету як до НАТО, так і до військового союзу СНД [6].

На підставі наведених даних можна зробити наступні **висновки**.

По-перше, міжцивілізаційний розкол в Україні не такий фатальний, як вважав С. Хантінгтон.

По-друге, українські реалії спростовують твердження польського вченого Ф. Конечного про те, що цивілізації не можуть „схрещуватися” й давати творчий синтез [13]; навпаки – при наявності спільних цінностей плідна міжцивілізаційна конвергенція і можлива, і необхідна.

По-третє, помилковими є погляди тих західних та російських вчених, які не вбачають в Україні окремої єдиної етно-політичної системи. Можна стверджувати, що населення сучасної України утворює власний етнос, що складається як мінімум з трьох субетносів: моноетнічних українців,

біетнічних росіяно-українців, моноетнічних росіян (за В. Хмельком), або українців-уніатів на заході, православних українців у центрі та росіян у східній частині (за твердженням Е. Тодда) [14].

А якщо це так, то для України повністю релевантним є твердження Л. Гумільова, що саме етнос, який складається із субетносів і з консорцій, що постійно виникають, будучи дискретною системою, забезпечує як необхідну для культури диференційованість, так і необхідну єдність носіїв цієї культури [15, с. 62]. Виходячи з цього, можна вважати громадян України саме тим етнологічним „цілим”, визначення якому дав М. Трубецької як „сукупності народів, що населяють місцерозвитку, що є господарчо „самодовлеючим” (переклад „самодостатнім”, на нашу думку, не зовсім точний), автаркічним і пов’язаним одне з одним не расою, але спільністю історичної долі, **спільною працею з розбудови однієї й тієї ж культури або однієї й тієї ж держави**” (підкрсл. **А. К.**) [15, с. 62]. „Етноси мають системну природу, - писав Л. Гумільов. - Це означає, що **в основі етносу лежить не схожість особин, що його складають, а зв’язки, які цементують колектив** (підкрсл. **А. К.**) та простягаються на природні особливості ландшафту, що населяє цей колектив. Поряд з просторовими зв’язками етнос формується і зв’язками часовими, тобто традицією” [15, с. 542].

На думку фахівців, культурна взаємодоповнюваність може сприяти збільшенню взаємозалежності етнічних груп і створювати базу для сумісності. У тих сферах діяльності, де немає культурної взаємодоповнюваності, не можуть скластися умови для формування взаємодії на етнічному ґрунті. Тут взаємодії не буде зовсім або вона існуватиме без врахування етнічної ідентичності. Водночас складні соціальні системи передбачають широкий вибір взаємодоповнюючих ціннісних відмінностей і різних форм соціальних наказів. У такій соціальній системі культурні відмінності мають бути стійкими, стандартизованими всередині етнічної групи. Тобто набір ролей-статусів кожного члена такої групи (соціальне обличчя) повинен бути переважно стереотипним, і тоді міжетнічна взаємодія може ґрунтуватися на етнічних ідентичностях. У цьому контексті Ф. Барт аналізує етнічні групи та культурне розмаїття стосовно їх організаційних можливостей. При цьому етнічність розглядається в функціональному значенні як форма соціальної організації культурних відмінностей. Етнічна група формується системою уявлень людини як самокатегоризацією, так і ідентифікацією інших до етнічних груп. У соціальному плані ці механізми є системою соціальних наказів. Концептуальний підхід Ф. Барта до дослідження етнічної й культурної відмінності ґрунтується не стільки на об’єктивно існуючих та історично успадкованих культурних рисах етнічних груп, скільки на індивідуальній свідомості й зумовленій нею соціальній поведінці, що відображається в системі соціальних ролей [16].

Отже, методом консолідації української нації є не „переплавлення” її етнічної різноманітності в одному тиглі, а подолання культурно-історичної різноманітності її регіонів шляхом зміцнення зв'язків між просторовими регіонами та цивілізаційними традиціями. Виходячи з цього, ключовими принципами такої консолідації є міжнаціональна терпимість та міжкультурний діалог [17]. Досягти консенсусу в поліетнічному суспільстві важко, але можливо. Основними шляхами досягнення і збереження консенсусу, на переконання О. Маруховської-Картунової, можуть бути: сприйняття всіма конфліктуючими сторонами цінностей, інтересів і цілей „великого” суспільства і держави; взаємне визнання цінностей, інтересів і цілей кожною зі сторін; конституційне закріплення „правил гри”, тобто правил взаємовідносин тощо [18].

Таким чином, досягти консолідації неможливо без створення дієвих комунікаційних механізмів та розвитку процесу комунікації. При цьому під комунікацією ми розуміємо не просто обмін повідомленнями, а процес взаємної інтерпретації повідомлень з метою зрозуміти їх когнітивний сенс з обов'язковою наявністю в цьому процесі так званої „петлі зворотного зв'язку” [19]. Необхідно підкреслити, що саме для міжцивілізаційної комунікації важливим є визначення її через категорію культури, яке, на думку С. Сарновської, акцентовано відрізняє сучасне значення комунікації від ціннісно нейтрального, згідно з яким комунікація розглядається лише як мережа каналів передачі інформації, як певна абстракція, безособистісна, перетворена форма людських взаємин [20].

Результатом такої ціннісно орієнтованої комунікації в Україні має стати напрацювання основ консолідуючої національної ідеї. На сьогодні більшість дослідників, політичних діячів указують на необхідність формування поліетнічної національної ідеї для українського народу як цілісного організму. Кожен громадянин, незалежно від етнічної приналежності, під впливом об'єднувальної ідеї має оцінювати свою роль, мотивацію поведінки як представник українського народу. Міжнаціональна злагода і консолідація має бути досягнута навколо національної ідеї, в центрі якої – права і свободи людини, забезпечені державою. Але, як свідчать результати соціологічного дослідження, проведеного компанією Research & Branding Group, переважна більшість жителів України вважає, що за роки незалежності національна ідея, здатна об'єднати країну, так і не була вироблена. Згідно з цим дослідженням, 65 % респондентів вважають, що в Україні національна ідея не сформована, а наявність національної ідеї підтверджують тільки 10 % респондентів. Ще 25 % відповісти на запитання важко.

Опитані також вказали, на чому, на їхню думку, має базуватися національна ідея України: 13 % вважають, що основою ідеї має стати „об'єднання країни, народу, уряду”; 10 % – „знання мови і культури народу”; 9 % – „патріотизм”; 5 % – „свобода, стабільність, гідне існування”;

5 % – „побудова культурного суспільства, збереження традицій”; 4 % – „любов, інтернаціоналізм, мир, дружба”; 4 % – „підвищення рівня життя”; 4 % – „любов до батьківщини”; 3 % – „економічний розвиток країни”; 2 % – „влада народу”; 2 % – „навчання, виховання покоління”; 7 % обрали інші варіанти. Але 38 % респондентів заявили, що їм важко назвати своє бачення національної ідеї України [21].

Як бачимо, для респондентів, які відповідали на поставлені запитання, суто матеріальні чинники нібито не мають суттєвого значення. Втім, можливо, це пов'язано з тим, що у запитанні був термін „ідея”. Що стосується інтегральної оцінки почуття до рідної землі, природи та мовних пріоритетів, то, як стверджує І. Вільчинська, результати досліджень свідчать, що вони значною мірою визначаються рівнем матеріальної забезпеченості, причому серед молоді тенденція збільшення значення ставлення до батьківщини залежно від рівня матеріального статку проявляється найбільш яскраво [22].

Які ж цінності, крім матеріального добробуту, спільні для всіх регіонів країни, а які потребують пошуку конструктивного компромісу? Аналіз опитувань, які ще 1994 року провів КМІС, показав, що в обох частинах України ставлення до політичних свобод і правової рівності членів суспільства були фактично однаковими, а до особливостей ринкової економіки, приватної власності та розвитку приватного підприємництва були дуже подібними. Значно відрізнялися лише деякі національно-політичні орієнтації – ставлення до членства України в СНД, до відносин між Україною і Росією та до статусу в Україні української мови. Відтак в якості позицій, що можуть стати предметом консолідуючої комунікації, В. Хмелько пропонує: по-перше, безумовне визнання української мови як єдиної державної і права місцевого самоврядування на запровадження додатково місцевої офіційної мови (чи мов), де цього бажає значна частина громадян; по-друге, підтримання однаково дружніх відносин з Євросоюзом та з Росією із збереженням з Росією вільних від візового режиму кордонів; по-третє, неприєднання до військових союзів НАТО і країн СНД та підтримання дружнього співробітництва з обома цими союзами [6].

Перспектива поповнення та розвитку ідентифікаційної самобутності населення на якісно новому рівні залежить від повноцінної участі в цьому процесі державних, політичних і соціальних інституцій.

На думку О. Хорошилова, головним консолідуючим механізмом української політичної нації має бути держава. Він, зокрема, підкреслює, що в нашій країні, враховуючи її історико-культурну спадщину та етнополітичні реалії, єдиним ефективним шляхом прискорення конституювання політичної нації може бути лише патерналістська модель етнонаціональної політики держави [23]. „Задля досягнення національної єдності та консолідації суспільства, – відзначається у Стратегії національної безпеки, – слід поширювати серед різних соціальних, вікових,

освітніх, культурних верств Українського народу ідею спільності історичної долі, переваг тісної співпраці і взаємодопомоги, безпосередньої залежності успішності кожного громадянина України від рівня єдності українського суспільства, що сприятиме формуванню національної ідеї в її широкому, світоглядному розумінні” [1]. Не оспорюючи змістову частину цієї тези, звернемо увагу, що задекларована процедура, яка залишає за державою роль поширювача ідеї, а народу відводить пасивну роль її споживача, є атавізмом тоталітарних часів. Подібний етатизм, на нашу думку, не зможе забезпечити ефективний кругообіг інформації, саме ту „петлю зворотного зв'язку”, без якої комунікація як спосіб формування і висловлення громадської думки неможлива. У демократичному суспільстві саме громадська думка має стати лоном народження національної ідеї. Адже громадська думка, за визначенням Л.-С. Саністебана, - це соціально-психологічне явище, яке полягає у схожості критеріїв широких груп осіб, що призводить до формування домінуючого спільного почуття, тиск якого вельми відчутний [24]. Природа громадської думки така, що вона неодмінно має пройти стадії обміну, обговорення, перейти від суми індивідуальних поглядів до надіндивідуальної, узагальненої реакції на явища, стати силою, здатною впливати і на індивідуальну свідомість, і на діяльність соціальних інститутів. Довід XX сторіччя підтверджує, що національна ідея, народжена державою, є прологом до тоталітаризму, хоча й може певний час цементувати націю, але зрештою веде до національної трагедії. Ось чому за умов демократії за державою має залишатися лише координуюча функція, а безпосередніми суб'єктами комунікації мають стати інститути громадянського суспільства: недержавні громадські організації, соціально відповідальні мас-медіа, органи місцевого самоврядування, наукові та навчальні заклади.

Проблему подолання культурних бар'єрів у етнонаціональному середовищі можна розв'язати завдяки прогресуванню засобів масової інформації, що значно підсилить взаємодію та діалог різних культур, стимулюватиме інтегративні тенденції. В умовах інформаційного суспільства ЗМІ стають провідним каналом політичної комунікації, що знаходить своє відображення у медіатизації політики та в такому явищі, як „влада інформації”. Сьогодні життєві цінності та ідеали не стільки виробляються та закріплюються особистим досвідом і власним осмисленням, скільки приймаються як „власні” через інтенсивний вплив мас-медіа. Крім того, саме ЗМІ належить функція „формування порядку денного” суспільного дискурсу. Відтак мас-медіа можуть виступати не тільки консолідуючим чинником в якості потужного каналу інформування та комунікації, але і як засіб маніпуляції громадською думкою, що призводить, зрештою, до деконсолідації суспільства. В умовах інформаційного суспільства найбільш прийнятною є соціально-

відповідальна модель взаємодії політичної та медіа систем. Саме така взаємодія дає змогу забезпечити відкритий комунікативний дискурс. Означена модель базується на принципах незалежності ЗМІ ані від влади уряду, ані від влади грошей та визнанні взаємної відповідальності мас-медіа і громадянського суспільства.

Сьогодні в Україні лишається гострою проблема вибору механізмів для організації відкритого комунікативного дискурсу як засобу демократизації та консолідації суспільства. Аналіз тенденцій розвитку відносин між владою, засобами масової інформації, їх власниками та громадськістю свідчить, що застосування ліберально-ринкових інструментів для трансформації тоталітарної моделі не змогло повною мірою забезпечити виконання українськими ЗМІ функції ефективного каналу політичної комунікації. Використовуючи західний досвід та враховуючи особливості функціонування вітчизняних ЗМІ, можна зазначити, що в сучасних умовах в якості орієнтира слід розглядати соціально-відповідальну модель взаємодії політичної та медіа систем, яка відповідає потребам і політичній культурі українського суспільства. Для формування в Україні такої моделі необхідно: розробити та ввести в дію демократичні механізми регуляції і саморегуляції ЗМІ; завершити роздержавлення засобів масової інформації шляхом запровадження системи громадського телебачення та радіомовлення; забезпечити демонополізацію ЗМІ, засобів їх виробництва, доставки (трансляції) та технічного обслуговування за допомогою громадських, в тому числі й міжнародних фондів підтримки незалежних засобів масової інформації; сприяти прискореному розвитку національної складової мережі Інтернету [25].

Підкреслюючи значення громадянського суспільства для консолідації нації, хочеться звернути увагу на слова Г. Ле Бона: „Варто лише трохи вдуматись у сам процес формування цивілізацій, як відразу ж виявляється, що в будь-якому суспільстві установи, вірування й мистецтва становлять собою цілу мережу ідей, почуттів, звичок і способів мислення, що утвердились спадкоємним шляхом і складають разом силу суспільства. Суспільство тільки тоді єдине, коли цей моральний спадок утвердився в душах, а не в кодексах. Суспільство занепадає, коли ця мережа розбалансовується. Воно приречене на зникнення, коли ця мережа цілковито руйнується” [26].

Отже, для консолідації нації Україна має шляхом комунікації встановити цю „мережу” між представниками двох цивілізацій – західноєвропейської та євразійської (православно-християнської) всередині країни, але необхідною умовою ефективності такої комунікації є не тільки внутрішній дискурс, але й діалог та співробітництво між Євросоюзом та Росією як геополітичними гравцями, котрі є ядрами цих цивілізацій, інакше українська нація знову може бути розкраяна навпіл між цими центрами тяжіння. В цьому зв'язку В. Кремень, Д. Табачник і В.

Ткаченко зазначають, що реалізувати і гармонійно поєднувати відмінні орієнтації Західної та Східної й Південної України можна лише здійснюючи активну зовнішню політику як у східному, так і в західному напрямку [27]. Ось чому актуальним завданням, необхідним для внутрішньої консолідації нації для України, стає зараз необхідність створити мережу міжцивілізаційної комунікації з своїми сусідами – Росією та Євросоюзом.

Безперечно, Україна, виступаючи в ролі медіатора, в жодному випадку не може розглядатися як суто механічний передавач. Хоча у випадку з ціннісною комунікацією, про яку ведемо мову, це й неможливо, оскільки медіатор завжди виступає як інтерпретатор, сприймаючи та переробляючи повідомлення відповідно до власної шкали цінностей. І в цьому зв'язку слід обов'язково звернути увагу на твердження В. Андрущенка про важливість теоретичної рефлексії світової гуманітарно-гуманістичної традиції як умови забезпечення зворотного впливу української культури, традицій, гуманістичної думки на світову спільноту [28].

Література:

1. Указ Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/2007 „Про Стратегію національної безпеки України”: <http://www.president.gov.ua/documents/5806>.
2. **Хантингтон С.** Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М.: ООО „Издательство АСТ”, 2003.
3. **Андрущенко В.** Організоване суспільство / Інститут вищої освіти АПН України. — К., 2006: <http://www.nbuv.gov.ua/books/2006/06vaos/>
4. **Рудич Ф.** Україна, Росія, Євроатлантика: деякі аспекти взаємовідносин // Україна в современном геополитическом пространстве: Прилож. к журналу „Персонал”. – 2000. – № 5 (10). – С. 11.
5. **Степико М.** Українська політична нація: проблеми становлення // Політичний менеджмент. – 2004. – № 1. – С. 19 – 20.
6. **Хмелько В.** Через що політикам вдається розколювати Україну // Дзеркало тижня. – 2006. – 24 червня – № 24 (603).
7. **Шангіна Л.** Про країну, державу і громадян у перехідному віці // Дзеркало тижня. – 2006. – 19 серпня – № 31 (610).
8. **Соломко І.** По чем звонит колокол / Корреспондент. – 2005. – 3 декаб. – № 47 (186). – С. 51 – 53.
9. **Переслегин С.** Самоучитель игры на мировой шахматной доске // Геополитика. – М.; СПб.: Act, Terra Fantastica, 2002. – С. 56.
10. **Кремень Т.** То ли друг, то ли враг // Корреспондент. – 2005. – 3 декаб. – № 47 (186). – С. 27 – 32.
11. Основи етнодержавознавства. Підручник / За ред. Ю. І. Римаренка.

- К.: Либідь, 1997. – С. 132 - 133.
12. Короткий Оксфордський словник. – К., „Основи”. – 2005. – С. 435.
13. **Солонин Ю. Н.** Цивілізація и понимание истории (к оценке „Науки о цивилизации” Феликса Конечны) // Вестн. С.-Петербур. ун-та. – 1993. Сер. 6. – Вып. 1 (№ 6). – С. 13 - 16.
14. **Тодд Е.** После империи. Pax Americana – начало конца. – М., Международные отношения. – 2004. – С. 186.
15. **Гумилев Л.** Ритмы Евразии. Эпохи и цивилизации. – М., Издательство АСТ. – 2004.
16. **Татаренко Т.** Етнічні кордони і міжетнічна толерантність // Політичний менеджмент. – 2004. – № 5. – С. 31 - 39.
17. **Мітряєва С. І.** Міжнаціональні аспекти консолідації українського суспільства (регіональна модель): Монографія. Вид-во Національного інституту стратегічних досліджень, Закарпатський філіал. – Ужгород, 2001. – С. 79.
18. **Маруховська-Картунова О. О.** Особливості запобігання ескалації та врегулювання етнополітичних конфліктів / Політологічний вісник. – К. – 2001.- С. 193 - 194.
19. **Костирев А. Г.** Суспільно-політичні функції засобів масової інформації в демократичному суспільстві // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. – 2002. – № 40 - С. 230 - 234.
20. **Сарновська С. О.** Сучасна соціальна інформативна культура (філософсько-методологічний аналіз). Дис. ... канд. філос. н.: 09.003. – К., 2000. – С. 24.
21. УРА-Информ. Украинцы похоронили национальную идею. Февраль 13. 2007: <http://www.ura-inform.com>.
22. **Вільчинська І. Ю.** Політологічні характеристики етнічної ідентичності / Політологічний вісник. – К. – 2001.- С. 193 - 194.
23. **Хорошилов О.** Українська політична нація: сценарій конституювання // Політичний менеджмент. – 2004.- № 5.- С. 23 - 30.
24. **Санистебан Л.-С.** Основы политической науки: Пер. с фр. – М.: Наука, 1992. – С. 476.
25. **Костирев А. Г.** Соціально-відповідальна модель функціонування засобів масової інформації як чинник суспільної злагоди в демократичному суспільстві // На шляху до суспільної злагоди. – К., Український центр політичного менеджменту. – 2001. – С. 75 – 84.
26. **Ле Бон Г.** Психология социализма. – М., 1997. – С. 14.
27. **Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В.** Україна: альтернативи поступу. Критика історичного досвіду / Філософія політики. Хрестоматія. Т. 4 – К.: „Знання України”, 2003. – С. 295.
28. **Андрущенко В.** Гуманітарна політика України / Філософія політики. Хрестоматія. Т. 4 – К.: „Знання України”, 2003.- С. 329.